

פרשת עקב

ברכת המזון בכוונה סגולה לפרנסה בשפע ולישועות

"ואכלת ושבעת וברכת את ה' א-לוקיך"
הברכה היחידה מהתורה לדעת שו"ע היא ברכת המזון כפי שמשמע בסימן קפ"ד, לכן צריך להזהר בה מאד.
כותב הספר החינוך למה אין את האות ו' בברכת המזון לפי שכל המברך בכוונה ברכת המזון אין שולט בו לא אף ולא קצף ומבטח לו שלא יחסרו מזונותיו כל ימיו בקבוצה.
(מובא גם בבאר היטב סימן קפ"ה, ס"ק א')

וכותב הבאר היטב שהמדקדק יזהר לברך דווקא מתוך הספר ולא בעל פה.
הנפש החיים מביא את הזוהר חדש (רות ס"ז ב') אר"י: גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של מעלה.
ולכן אמרו רז"ל (בר"פ כיצד מברכין) ובז"ח שם כל האוכל ואינו מברך נקרא גזול שנאמר גזול אביו ואמו ג'. ואין אביו אלא הקב"ה כו'. כי הוא גזול ומונע מהעולמות שפעת הברכה והקדושה שהיה צריך להשפיע בהם ע"י ברכתו.
כתב הפלא יועץ: (שם ערך הכנה) וגם כשמסב על שלחנו ובפרט במברך ברכת המזון למלך הכבוד שצריך לישב בדרך כבוד כי זה השלחן אשר לפני ה'.

מה טוב לזהר להתעטף בבגד העליון בשעת התפלה וכן באמירת ברכת המזון הפליגו בזהר הקדוש בגודל החיוב לאמרו בשמחה ובטוב לבב, עד שאמרו שראוי שיאכל וישתה דברים המשמחים את הלב, כדי שיברך ברכת המזון בשמחה.
השו"ת "יביע אומר" (ח"א סי' יא) מחמיר בזה מאוד ופוסק, שגם בברכת המזון אסור לענות "קדיש", "קדושה" ו"ברכו", מפני שדניהם כתפילת העמידה ממש.

ברכת המזון בקול ובכוונה הצילה מנשואים לגוי

מסופר על אברהם בן תורה שצריך לאחת הספריות הקלילות כדי לעין בספר עתיק הנמצא שם. הוא שער שהענין בספר קח לו שעות אחרות ולפיכך לקח לעצמו כריך. לא שהוא זקוק לכריך כל כמה שעות אלא שפך הכניס לו בורה העולם לראשו. הוא הגיע לספריה, קבל את הספר ונשקע בעיון. לאחר כמה שעות, נטל ידיו, ברח ואכל ולבסוף ברח ברכת המזון בדקדוק ובהתלהבות. הוא לא שם לב שהספרנית, נערה חלונית, צופה בו כל הזמן. מלכתחילה, פאשר נטל את ידיו, כבר עקרה את רגליה לגשת להעיר לו כי פי התקלנו אסור לאכל בספריה, אולם משום-מה עמדה. פעת, לאחר שסגם את ברכת המזון, קמה ונגשה אליו. "שתי הערות יש לי", אמרה, "אלי: אסור לאכל באולם זה." האברהם התנצל שלא ידע על כך.

בי"ת: אני מבית דתי ומכירה את נסח ברכת המזון שהוא 'שלא נבוש ולא נפלים לעולם ועד' ואלו אתה אומרת 'שלא נבוש' ו'שלא נפלים לעולם ועד' למה שנית? - כך שאלה הספרנית.

לא היתה לה אברהם שתובה מיד מהו המקור לנפש שלו ולכן השיב שבידק. הוא עזב את הספריה, שב לביתו, פשפש ומצא שפך הוא הנפש בסדור רעדלהיים (מכנה יוצאי גרמניה). הוא שלח את צלום האסמכתא לספרנית תוך שהוא מדגיש את המלים "שלא נפלים" בשלושה קוים שחורים ועבים... נקפו שבעות וחדשים והמעשה נשכח ממנו לגמרי. אלא שלאחרונה קבל האברהם הזמנה לחתונה ונתמלא פלו תמיהה: אין הוא מכיר את החתן ולא את הפלה, לא את המשפחות ומה לו להזמנה זו! הפך בפעטפה שוב ושוב ופתאום נפל ממנה דף מקפל וזהו תגובתו: "אני הספרנית בספרית... בעולותי הרבים, נתחברתי עם גוי והתחלתי להנשא לו. כשברכת בספריה ברכת המזון בהתלהבות, וצוית אותי והרגשתי נורא עם הפעשה שאני עומדת לעשות. "כמה זמים אחרי זה עמדת לפגש את הגוי אבל באותו היום הגיע המכתב ממך ובו המלים 'שלא נפלים' מדגשות בשלושה קוים עבים. הקוים האלה שרפו את לבי והרגשתי קול בתוכי וזעק על עצמי: 'הרי את הולכת להפגש עכשו'! עברתי מאבק אים, וברוך ה', נצחתי: הרמתי אצלי טלפון והודעתי על נתון מחלט בקשרים בינינו. לאחר שיחת הטלפון היתה לי קל והתחלתי תכף על תורה בתשובה. "היום אני חרדית נאמנה, עומדת להנשא לבחור תורני גרא שמים ואני חבה לך את אשרי. "אבקש אפוא שתשתתף בחתונתי..." (הסיפור מ"ההדת אור דניאל")

מסופר על נער שמצערותו תמיד הקפיד לברך בכוונה ברכת המזון. בזמן השואה הוא הועמד לסלקיה, שם יוחלט מי לחיים לעבוד לנאצים ימח שמם, או חלילה למוות. נער זה התפלל לפני הקב"ה ואמר: "בורא עולם, כל הזמן ברכת ברכת המזון בכוונה. אנה עוזר לי שבוכות ברכת המזון שברכתי בכוונה אנצל והרי אני נער ובודאי לא יקחו

אותי לעבודה אלא למוות ח"ו". פתאום היהודי שלפניו אמר לו: "תאמר לגרמני שאני טבח ואתה העוזר שלי" ואכן הוא אמר לגרמני והגרמני העביר את שניהם למחנה עבודה ושניהם היו במטבח המחנה וכך ניצלו. אם כן בזכות שהקפיד לברך ברכת המזון בכוונה גם ניצל ממוות לחיים וגם כל משך שהותו במחנה ההשמדה, בזמן שכל האנשים רעבו לחם ואלו הוא היה לו אוכל בשפע כיון שהיה במטבח כל הזמן.

כתוב בתורה: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח, י). {צריך} שתהא דעתו דבוקה בהשם יתברך ויחשב על החסד הגדול שעושה עמו שפוקדו לו מזונותיו אף על פי שאינו ראוי לכך בגלל עוונותיו, וכך אנו אומרים בברכת המזון: "הן את העולם פלו בטובו פחו בחסד וברחמים". הינו: אף על פי שאין אנו ראויים לכך, אבל הקב"ה מפרנסנו פחו, בחסד וברחמים." (י"לקוט מעם לועז')

ועוד שם, דכל המברך על כל מה שאוכל, עד שאינו מכניס לגופו שום דבר בלא ברכה לפניו ולאחריו, בכוונה אז פשמת, אין התולעים שולטים בגופו. ועוד שם: כלל גדול לתשובה ולכל קדשה, להפריד עצמו מהנשמות ולכן בברכותיו ובאכילתו בכוונה פראוי, כי בזה מקדש עצמו ברוחניות עליו ומסיר מעליו הקלפה, ושכינה שורה עליו. עין שם ובספר "ראשית חקמה" (שער הקדושה פ"י) שכתב שהחמיר הרב מאד בזה. (אבות ישראל)

ספר חסידים הביא מעשה, באחד שמת לפני זמנו כמה שנים, לאחר י"ב חודש נתגלה לאחד מן קרוביו בחלום, ושאל אותו: איך אתה נוהג בעולם שאתה שם? אמר לו: בכל יום ויום דנים אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המזון ובברכת המזון פקונות הלב, והממנים פדנים אותי, אומרים לי: להנאתך אכלת. שאל אותו: הלא אמרו חכמינו ז"ל, שמשפט רשעים בגיהנם הוא רק י"ב חודש בלבד, וברך עברו יותר י"ב חודש מיום מיתתך, ולמה דנים אותך אחר י"ב חודש? אמר לו: אני דנים אותי בגיהנם דנים חמורים, אלא דנים אותי חוץ לגיהנם בדנים קלים, ואומרים הממנים שזה הכל לטובתי, כדי שאזכה לחלק נן עדן לנפש לשם, ולטוב חלקי במלואו. והנכלל, כי כל דבר שהאדם עושה, הוא נרשם למעלה, ועל כל דבר יש שר ונעוץ, ואשרי היוצא נפאי מבית דין של מעלה.

עין בספר הקדוש ראשית חכמה (שער הקדושה ספ"ו) שהביא בשם הזוהר הקדוש שבימות החול השכינה נהנית מברכת המזון, ובשבת קודש השכינה נהנית מעצם הסעודה שאדם מתענג, מפני שראוי להתרחק מאכילה מרובה בימות החול שנענש על זה, אבל בשבתות ומימים טובים אין רוח חסידות.

ובפירוש "יסוד מלכות" על ברכת המזון להרי"ש וינפלד הי", הביא מעשה שהיה בזה הלשון: "וכבר ראיתי בזמננו זה חכם גדול ומופלג בעושר ובזקנה וגדול בחסידות מהר"ר מרדכי מסנות ז"ל, עברו על ביתו שלשה חכמים גדולים על דבר מצוה, והיה יושב על ברכיו ופניו כלמי מעלה וידיו פרושות ומברך ברכת המזון, ומעוצם כוונתו לא שת ליבו אל החכמים אשר עברו אל ביתו ולא הרגיש אם נכנס אדם. ואחר שסיים הברכה ואמר ברכה אחרונה על הגפן, קם על רגליו ואמר: "בואכם לשלום", אל נא תשיתו עלי חטאת, תמחלו לי, שהייתי מדבר עם קוני לבח ממלע עם ממלל" [כלומר, פנים מול פנים], ע"ש. (חג הסוכות בהלכה ובאגדה)

בכתוב בזהר הקדוש, שכל שפוקדו יותר בברכת המזון, ויברך יותר בשמחה, כך יזכה לקבל משמים שפע טובה וברכה יותר, ויזכה גם כן לזרנות גבוהות מאד ברוחניות. (כך החיים סופר סימן קנו ס"ק כג)

לברך ברכת המזון מתוך הסיפור

מין הגאון הרב שד צ"ל היה עוזר לכל הפונים אליו, על כל סיפור של צרה שהיה נשטח לפניו, היה רגיל לומר, "אנה התפללו" זהו הדבר שיכול להועיל, אמרו נא פרקי תהילים, אף הוא עצמו היה "רגיל לומר" בכל בוקר לפני התפילה, עשרה פרקי תהילים בכוונה רבה. קבוצת אברכים בני תורה מעיה"ק ירושלים נכנסה לחדרו של "ראש הישיבה", ובקשה לשמוע דברי חיזוק והתעוררות, עקב האסונות הרבים בהם נקפד פתיל חייהם של צעירים רבים רח"ל.

מין ראש הישיבה פתח ואמר להם: יש להתחזק בהתמדות התורה ובדקדוק המצוות, בין השאר צריך שכל אחד יקבל על עצמו ועל בני ביתו, לברך "ברכת המזון מתוך הסיפור" או מתוך ברכו, כדי לעורר את הכוונה, ענין זה מוזלול אצל בני אדם. וחובה גדולה להתחזק בזה!!! גם לזוגות צעירים שלא זכו לזרע של קיימא, היה הרב שד מיעץ לקבל על עצמם ברכת המזון מתוך סידור, "ורבים נושעו" לאחר מכן בחסדי השם. אף אני הוסיף הרב שד משתדל בכל פעם לברך ברכת המזון מתוך הסיפור.

מעשה באשה, אשת חיל יראת ה', שלא זכתה להיפקד בבנים. הציע לה כבוד ראש הישיבה, מין הרב אלעזר ש"ך זצוק"ל לדקדק היטב בברהמ"ז בכוונה גדולה. משעשתה כן, זכתה מיד להיפקד, שקבלה בידיו, שברכת המזון סגולה לבטל כל מיני גזרות קשות ורעות. וכן הובאה סגולה זו לזרע של קיימא בספר "עמוד אש" (עמ' קס"א) שם מובא מעשה באישה אחת שבניה נפטרו בצעירותם רח"ל, ובאה לפני מין רבי יהושע של דיסקין זצ"ל ואמר לה, שתקבל על עצמה לברך ברכת המזון מתוך הסיפור, כאשר קיימה זאת, "זכתה לזרע של קיימא". וכבר כתב מ"ב (סימן קפ"ה ס" א'): "והמדקדק יזהר לברך לכתחילה מתוך הספר ולא בעל פה"!!

הקפיד לברך ברכת המזון ונושע בפרנסה

אני איש בגיל העמידה, באמצע שנות חיתוני צאצאיי היקרים. תהילה להשי"ת שבשנות נעוריי, בעודי בחור ואח"כ בהיותי אברך אחר החתונה, אהבתי מאוד לעסוק בתורה ושאפתי היתה לי שיש באהלה של תורה לאורך כל ימי חיי. במשך שנים ספורות לאחר חתונתי נתברכתי מהשי"ת בשלש מתנות כפולות ונפלאות – שלשה תאומים. כלומר, הקב"ה חנן אותי עם הזכות המתוקה להיות בעל משפחה עם ששה ילדים קטנים תוך זמן קצר, כשעלי מוטל העול לגדלם ולחנכם ולפרנסם.

ההחלטה היתה קשה אבל ברורה, רצון השי"ת הוא שאעזוב את כותלי הכולל ואחפש לעצמי מקור פרנסה. בסייעתא דשמיא מצאתי פרנסה קלה ונקיה, מתאימה בשבילי מכל הבחינות, והרווחתי ממנה יפה מאוד, סכום מספיק לפרנס את המשפחה, שבינתיים גדלה והתרחבה. כמובן לא ויתרתי על משאת נפשי, ובשעות הפנויות מדי יום ביומו עסקתי בתורה בהתמדה וביגיעה. כך נמשך המצב היפה כמה שנים כולן שוות לטובה, עד שפצץ עלי רוגזה של קורונה... מקום עבודתי היה בחברה שמייצרת סחורה בסין ומייבאת אותה לאמריקה ושאר מדינות. מחמת המצב לא יכלו לייצר שום סחורה חדשה במשך כל התקופה, והעסק שלנו ירד פלאים עד שבעל הבית לא נשאר עם הרבה ברירות והודיע לחמשה עובדים, 'היימישע אינגעלייט', שבבית ברירה הוא מפטר אותנו לעת עתה. הבשורה נתנה עלי כרעם ביום בהיר. בתוך רגע מצאתי את עצמי בלי עבודה. אמנם נרשמתי לקבל תוכניות עזר מהממשלה, המיוחדות למצבי חירום כאלו, אבל זה לא היה מספיק כלל לכדי מחייתי. הנחמה היחידה שמצאתי במצב הקשה הזה היתה, שיכולתי לעסוק יותר שעות בלימוד התורה החביבה והמתוקה, ולולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעיניי.

המצב התדרדר יותר ויותר. שפכתי שיח לפני בורא כל העולמים מתוך לב נשבר, בפרט שאני עומד בתקופה שלפני נישואי שניים מצאצאיי והישועה לא נראית באופק. והנה מזה כמה שנים שקבעתי עם ידידי החשוב הי"ו, אברך תושב לונדון הביר 'חברותא' ללימוד משותף על ידי הטלפון. קבענו שעה קבועה בזמן המתאים לשנינו, וכך אנו עוסקים בתורה בדיבור חברים. כמובן, על החברותא הזאת לא ויתרתי גם בתקופה הקשה שעברה עלי, אבל יום אחד אחרי שמגרנו ללמוד הוצאתי אהנה כבדה מעומק לבי על מצבי הקשה. חברי שמע אנהתי ושאל מה קורה אצלי. קיימתי את עצת החכם מכל אדם "אגה בלב איש ישיאתה", וסיפרתי לו על המשבר הכלכלי שאני נמצא בו. ידידי התרגש מאוד והביע את רצונו לעזור לי בעצה ובמעשה.

אחר דקה של שתיקה הוא אומר לי: "תשמע, בדיוק עכשיו קיבלתי לידי גליון חודשי נפלא, 'על המזון', המוקדש לנושא ברכת המזון בכוונה, ואני רואה כאן סיפור נפלא שקרה ממש בימים אלו, כאשר פרנסתו של 'פידל שפילד' [J-מנגן בכינור] נפגעה מאוד מכת המגפה, ואיך הוא נושע באופן נפלא בזכות קבלה טובה להתחזק בעניין **ברכת המזון במתינות ובכוונה** מתוך הסיפור דווקא. "אולי כדאי שגם אתה – שעובר מצב קשה דומה, כאשר מקור פרנסתך נפסק ע"י המגפה המשתוללת בעולם – תקבל על עצמך קבלה טובה זו, והיא תשמש עבורך כסגולה נשגבה לחייושע, כמו בעל העובדא הזה."?

כששמעתי את דבריו היצאים מן הלב של חבר קרוב, הרגשתי שזה יכול להיות צעד נכון מצדי, כי נאמנה מצווה זו להשפיע על אדם המקיימה אוצר של שפע ושובע שמחות. ביקשתי ממנו לשלוח לי את העל המזון, ואחרי שקראתי בעצמי, נגע הסיפור המרגש ללבי מאוד. על אתר החלטתי שגם אני מקבל על עצמי מהיום והלאה לברך ברכת המזון בכוונה מתוך הסיפור דווקא, ולה' הישועה. קוראים יקרים, שמעו והשתוממו איך האב הרחמן עזר לי.

אני מתגורר בבנין מגורים ובו כמה דירות. אחד השכנים הוא יהודי נכבד באימים, זקן שקנה כחמה ותלמיד חכם עצום. במשך השנים אירע כמה פעמים שדיברנו ביחד בלימוד ושנינו נהנינו מאוד בעונג רוחני. ימים ספורים לאחר שהתחלתי להדר במצוות ברכת המזון כסגולה לזכות לישועה, אני פוגש אותו בפרוודו של הבנין, וכמובן, בתקופה הקשה הזו השאלה הראשונה היא 'איך כבודו מרגיש'?

הוא ענה לי: "ברוך ה' אני בריא ושלם", אבל הבחנתי עליו סימנים של מצב רוח ירוד. אני מתעניין אצלו: 'ר' איד, מה קורה?' וכתשובה לשאלתי הוא מספר לי שכבר הרבה שנים שהוא לומד עם 'חברותא' מסוים בכל יום ויום, ולדאבון לבו נפטר החברותא שלו ממכת ה'קורונה' ועתה הוא נשאר בלי חברותא... ומאחר שהתורה היא משוש חיי, הוא מודאג מאוד. כשסיים להביע בפניי את צער הרב, הוא הוסיף לשאול: "אינגערמאן, אולי תוכל לעזור לי במציאת חברותא מתאים, יהודי 'כמוך' שיסכים ללמוד עמי בחברותא? מוכן אני לשלם על כך תשלום יפה..." "אני שומע את בקשתך, ואיני צריך לספר לך איזו מחשבה נפלה תיכף במוחי. הלא אין הצעה טובה יותר בשבילך מאשר לקבוע עמי חברותא ללימוד, ובבחינת 'זה נהנה וזה נהנה' אף אקבל ממנו תשלום יפה מן הצד. איזה 'שידוך' מתאים! כמובן לא עניתי לו תיכף רק אמרתי לו שאחשוב על זה. אולם למחרת כבר דפק השכן היקר על דלת ביתי ושאל: 'נו, כבר יש לך חברותא בשבילי?' כעת סיפרתי לו על המצב הקשה שלי, שאין לי מקור פרנסה, ואולי הוא אינו צריך משהו 'כמוני' – אלא יכול ללמוד עמי 'בעצמי'... ברע ששמע את דבריי, הוא ממש קפץ מרוב שמחה ותיכף הודיע לי שמצדו 'העסק סגור' והוא מוכן תיכף ומיד להתחיל את הלימוד המשותף, וישלם לי שכר שבועי יפה. ואם זה לא מספיק, הוא כבר מודיע לי עכשיו שהוא יעזור לי בהוצאות הנדרשות לצורך נישואי שני צאצאיי. רגשי שמחה והודאה להשי"ת מילאו את לבי. עוד באותו יום התחלנו בסדר הלימוד החדש, כששינינו שמחים ומרצים... השכן הנכבד – כי הוא מצא חברותא מתאים, ואני – על כך שאני יכול להמשיך במימוש שאפתי מאז ומקדם לשבת וללמוד, וגם ליהנות מזה בצורת סיוע גדול מאוד בעסק הפרנסה. כמובן לא שכחתי בשל מי נגרמה לי הישועה הנפלאה הזאת, הלא היא בזכות אנשי החסד והצדק מוציאי הגליון 'על המזון' שעל ידיהם נתעוררתי ובזכותם נושעתי, וכבר רציתי תיכף ומיד לשלוח לך את הסיפור, אבל החלטתי לחכות ולראות איך ייצא הדבר מן הכוח אל הפועל...

מה אומר לכם? היום, כמה שעות לפני שהתיישבתי לכתוב לכם את הסיפור, קיבלתי ב"ה מיד השכן/חברותא את הצ'ק הראשון עם סכום יפה מאוד שיכול

לעזור לי לפרנס את משפחתי. כאמור לעיל, ברור אצלי מעל כל ספק שנושעתי בזכות התחזקותי בעניין ברכת המזון, אבל לא רק סתם עם פרנסה, אלא דווקא עם דבר שהיה מאז ומעולם כל מגמתי רצוני, לחיות בנועם ולשבת בבית ה', ולעסוק בלימוד התורה הקדושה עם מנוחת הנפש והרחבת הדעת, ונתקיים בי מאמר חכמינו ז"ל במס' מכות: 'בדרך שאדם רוצה ללכת מוליכין אותו.' [ו' גרין פורסם בגיליון 'על המזון' דרשו]

בזכות שכל המשפחה ברכו ברכת המזון בכוונה התעשר ויצא מהחובות המכתב שהגיע באותו יום חרפי לביתה של משפחתי ק. בבורו פארק שבניו יורק, למרות נוסחו המאיים, לא הפתיע איש. הרב ק. ידע שביום מין הימים יופיע המכתב הזה, הוא רק לא ידע מתי. מזה כמה חודשים שהוא אינו פורע את תשלומי המשכנתא, והעריך כי לא לנצח ישתוק הבנק... ואכן כך, באותיות ברורות ומנוסחות היטב נכתב במכתב, כי זו התראה אחרונה לפני נקיטת הליכים משפטיים, בגין יתרת חוב המשכנתא. אף שהרב ק. ידע כי המכתב הזה עוד יבוא, הופעתו היתה פטיש רב עוצמה, לא ירחק היום והבנק ישלך אותו ואת משפחתו מהבית.

הוא ניסה להסתדר איכשהו, אך הימים חולפים ואין אור בקצה המנהרה. עוד תקופה קצרה חולפת, ואז מגיע המכתב הבא, הפעם חתום עלון רשם ההוצאה לפועל. 'אם תוך 90 יום לא יסולק החוב לבנק במלואו- עליך לפנות את הבית מכל אדם ומיטלטלין באופן מידי!'- נכתב במכתב, באותיות שחורות משחור... הרב ק. לא ידע את נפשו. יש לו משפחה ברוכה, הוא עושה כל שביכולתו, אבל הוא פשוט לא מצליח להתמודד עם ריבוי ההוצאות. עכשיו, כשחוב המשכנתא האמיר לעשרות אלפי דולרים, איש גם לא יסכים להלוות לו כסף. האומנם נגזר עליו ועל בני משפחתו להיזרק מהבית? לאחר כמה לילות טולי שינה, שיתף בדאגתו את אחד מחבריו הקרובים. ליבו של החבר התנפץ לרסיסים מכאב, היטב נעצב על מה שעלה בגורל חברו. 'איני יכול לעזור לך בכסף, אך אני יכול לעזור לך במשהו אחר- כדאי לא פחות...'- לחש החבר כממתיק סוד, והוציא את ספר ה'משנה ברורה' מהארון...

בהלכות ברכת המזון סימן קפ"ה, מביא ה'משנה ברורה' את דברי הב"ח, המצטט את דברי ספר החינוך: 'זהוהו בברכת המזון- לא יחסרו מזונותיו כל ימיו. והמדקדק יזהר לברך לכתחילה מתוך הספר ולא בעל פה.'! החבר קרא את הדברים בנועם, ואז הציע לרב ק.: 'הקשב ושמע, לדעתי, תאמץ את זה. אתה ומשפחתך תברכו ברכת המזון כראוי, מתוך סידור, באופן הלכתי ומהודר. אם 'החינוך' מבטיח- זה בודאי יועיל.' – אמר החבר, והבטיח לסייע ככל שיוכל... הרב ק. שמע, ושב הביתה בצעדים קלים מין הרגל. הוא כינס את בני משפחתו, ציטט בפניהם את דברי 'החינוך', חילק ברכונים מהודרים, והמשפחה לקחה את 'ברכת המזון' כפרויקט אישי. הוא, רעייתו, הילדים הגדולים והקטנים- כולם התחילו לברך ברכת המזון בכוונה גדולה מתוך הברכה, בוטחים בבורא עולם הזן והמפרנס...

ומבורו פארק, אנו עושים כפיצא חדה אל העיר דנור שבקולורדו, אחת ממדינות ארצות הברית. בפרברי דנור, שוכנת תחנת משטרה גדולה, במבנה גדול ומרווח מחוץ לעיר, כדי לאפשר למשטרה חשאיות בפעילות. ביום מין הימים החליט מפקד המשטרה להרחיב את התחנה, ולצורך כך הוא צריך לרכוש את חלקת האדמה הסמוכה. לתומו חשב שהשטחים שמסביב אינם שווים הרבה, הרי זה מחוץ לעיר. אין שם מגורים או חקלאות, סתם חלקות אדמה שוממות...בירור קצר העלה, שהשטח הרצוי שיקל ליהודי שמתגורר בכלל בניו יורק. הוא ירש את השטח לפני שתי עשורים, מאביו שרכש את השטח בפרוטות, ממשהו שהבטיח לו שעל השטח יבנו עולם ומלואו. אולם למעשה, השטח היה מחוץ לעיר, שטח הררי קשה, וערכו היה אפס אחד גדול – כך שהרב ק. בעל השטח, כלל לא הביע בו ענין...

אלא שעכשיו, כשהרב ק. הבין שמשטרת דנור מתעניינת בשטח שלו, משהוא בחושי המסחרים התחדד. 'אם הם התאמצו למצוא אותי, את שמי, כתובתי, והטלפון שלי- כנראה השטח חשוב להם מאד- הרהר הרב ק. בהתרגשות גוברת, והחל במשא ומתן קשוח למדי מול המשטרה שבקשה לרכוש את השטח...בום משא ומתן מייגע, במהלכו הרב ק. הפקיע את מחיר הקרקע עוד ועוד, נחתמה העסקה. מפקד המשטרה הסכים לשלם כל הון כמעט- הרי הוא לא מממן את העסקה מכיסו... ואילו הרב ק. הבין שהמפקד מאד רוצה את השטח, והצליח לגרום לו לשלם בגינו כמה מיליוני דולרים, שהועברו בו ביום לחשבוננו של הרב ק. והעשירו אותו בבת אחת! כל מה שנדרש מהרב ק. עכשיו, הוא למהר אל סניף הבנק הקרוב, להפריש לבנק כמה מאות אלפי דולרים מסכום העתק שקיבל, ולסיים עם המשכנתא שלו אחת ולתמיד, הבית שלו ואין לבנק כלך אחיזה בו! ועד היום אם תפגשו את אחד מבני משפחתי ק. ותראו שהוא מברך ברכת המזון בכוונה עילאית, מתוך ברכון, אומר כל מילה בדקדוק ובדבקות, אל תתפלאו. הן הם ראו בעיניהם את ישועת ה', כיצד ברכת מזון בכוונה הפכה את גורלם הכלכלי מהקצה לקצה.

סיפור מופלא זה שסיפר הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ' שליט"א מפי בעל המעשה, מאיר עד כמה גדול כוחה של ברכת המזון בכוונה. זה לא לוקח הרבה זמן, (פניני פרי"ש) לכן עם אדם שלא אוכל לחם כל השבוע כדאי שיקפיד לאכול לחם כל יום כדי לברך ברכת המזון. מעשה ביהודי שלא אכל לחם וכששמע על סוגלת ברכת המזון קיבל עליו לאכול לחם ביום חול

ולברך בכוונה ויצא מכל חובותיו.
הגויים מתפעלים מזון של היהודי הנאמרת בכוונה ובמתינות
יהודי שחזר משווייץ, שח באוגי מבחר הספר 'אוצרות המוסר': כשהייתי בבית מלון בעיר 'ברן', נכח שם גם יהודי שומר תורה ומצוות שהתארח במקום, וכמובן לא העלה על דעתו לסעוד ממאכלי המטבח הלא כשר. הוא היה מצויץ עם כריכים, וכאשר סיים את סעודתו הפשוטה הוציא 'ברכון' והחל לברך ברכת המזון בכוונה. תוך זמן קצר הבחינו בו האורחים הגויים ואחר רמז לשני לשונק – "האיש הזה מתפלל לאלוקים!". השיחות שלהם פסקו וכל העיניים עקבו אחר היהודי שמדבר לבורא עולם על סעודתו. הגויים מאוד התרגשו, הם התבטאו שזה "חזון לראות אדם מדבר הישר לבורא העולם".

פרשת ויצא [א] הנכנס לבית הכסא ועשה צרכיו הן גדולים הן קטנים צריך לברך כשיצא ברכת אשר יצר שתקנו אותה אנשי כנה"ג ורבו סודותיה, והיא יש בה [תיבות] כמנין אדם, וגם הנשים חייבין לברך ברכה זו וילמדו אותה בע"פ היטב היטב, כדי שלא ידלגו בה אפילו תיבה אחת:

[ב] אסור לעסוק בשום עסק, אפילו כל דהוא כשהוא מברך, ויש הרבה בני אדם אשר בהיותם מנגבים ידם ממטפות מברכים ברכה זו, או מברכים כשהולכים אנה ואנה, ונמצא מברכים את השי"ת דרך עראי וגם ממילא תהיה הברכה בלי כונת הלב, וצריכין להזהר בזה בכל ברכה וברכה שלא תהיה כזאת בישראל ובעוה"ר נכשלים בברכה זו יותר:

[ג] כל אדם איש או אשה צריך שיבין פשוטן של דברים האמורים בברכה זו, וזכר בה כמה יאמרום ופירושים, ברם אתה הקורא הישר עשה אונין כאפרסת ושעם הדברים אשר אישים לפניך כי אלו הם העיקר בכונת הברכה הזאת: עיין בעוד יוסף חי שמארך לבאר את ברכת אשר יצר

[ד] חסידים הראשונים שהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתנין לי עד שאכנס ואצא, שכן דרכן של בני אדם. וכתב מרן ז"ל בש"ע ועכשיו לא נהגו לאומרו ומפורש הטעם בבית יוסף בשם אבודרהם מפני שאין בדורות אלו חסידים הפורסמים כל כך, ואם היה אחד אומר כן מחזיק כיוהרא, ולכן אין אומרים אותו כלל. והגאון יעב"ץ ז"ל כתב בסידורו דהשם דרכיו ודעותיו רשאי לאומרו, נכון הדבר, וכן דעת האר"י ז"ל. והיינו דוקא בדברא דשכיחי מזיקין משא"כ בעיר. והרב ברכ"י הביא דברי חד מן קמ"א בתשובה כ"י שחולק ע"ד מרן שהסיים לדברי אבודרהם, וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל אע"פ שהגאון חיד"א בברכ"י אסר חזר בו בספר מחזיק ברכה והתיר, ושם כתב טענה שטען הרב בתשובה כ"י שהביאו ברכ"י ממה שמצינו לרז"ל שאמרו בערב שבת לעת ערב ב' מלאכי השרת מלווין את האדם מבית הכנסת לביתו, ולכן יסדר שלחנו וכו', ולפי"ד הרד"א ז"ל לא יסדר האדם בזמנו הזה שלחנו ומטתו מחמת מלאכים המלוים וכו'. וכתב הרב הנז' במ"א נ"ב דדברי הרב בתשובה כ"י צדקו מזה ומפני רב, הרב עוד יוסף חי דחה ראיתם מליל שבת שהם המלאכים מנגיעים משום כבוד הקידוש ולא משום כבוד האדם כמו אליהו הנביא הגיע לברית ולכן אין בזה יוהרא אבל לגבי בית הכסא הם מגיעים משום כבוד האדם ויש בזה יוהרא ע"ש וביום הכיפורים התיר לומר התכבדו מכובדים שכול עם ישראל כמלאכי השרת ויאמר בלחישא

פרשת וישלח דיני תיקון חצות

[א] יאמר תיקון חצות אף שאינו מצליח לכוון בתיקון חצות, אשה לא תאמר תיקון חצות, עיין שם שמסביר מה הפירוש קודשא בריך הוא ומה הפירוש שכינתיה ומה הכוונה תיקון רחל ומה הכוונה תיקון לאה ומה הפירוש עשר ספירות כיון שהכל שם דברי קבלה הרוצה יענין בפנים וכן ביאר שאומרים זכר ונקבה הכוונה לזכר-משפיע נקבה – מקבל והכל אורוות דקים ורוחניים שאדם שלכוש בחומר לא יכול להשיג את מהותם של הספירות

ספירת תפארת שהוא הכוונה לקודשא בריך הוא ונקרא גם ז"א ורמוזה באות ו' של שם י-ה-ו-ה וספירת מלכות שהוא הכוונה למה שאנו אומרים 'שכינתיה' והיא רמוזה באות ה' האחרונה של י-ה-ו-ה ומהם נוצרים נשמות ישראל נשמותינו נקראים בנים תפארת ומלכות, ולכן כאשר יהיו ישראל צדיקים ומקיימים התורה והמצוות, אף מוסיפין כח וגבורה באורות תפארת ומלכות למעלה, ולהיפך כשחוטאין גורמין פגם, וכמ"ש צור ילדך תשי, וכתב תנו עוז לאלקים. וגם זה הענין של הפגם והקלקול שנעשה ע"י העונות, אין אנתנו יכולין לידע אותו על אמיתותו איך הוא וכיצד נעשה, כי כל מה שזכר בזוה"ק ובכתבי רבינו האר"י ז"ל אין הדברים כפשוטן והם עמוקים מאד, וא"א לשכל אנושי להבינם על דיוק:

לגבי קריאת שמע על המטה גם נשים חייבות בה לגבי תיקון הושענא רבא נשים יכולות להצטרף לגברים בנפרד כמו שהיה אצל הבן איש חי שהיו קומה למעלה וענו אמן וכו' וגם יקראו אבל התבטות ערבה לא יעשו אבל תיקון ליל שבועות כתב שלא יקראו שקשור רק לגברים ולא לנשים

[ב] בימים שאין אומרים בהם תיקון רחל מחמת שיתבות כגון ליל ראש חודש ולילות חנוכה ופורים ולילות חודש ניסן וכן בשבעה ימי חופה ובליל שמיני של המילה בבית שבו התינוק המוכן להמול למחר וכיוצא בזה, טוב ונכון לומר פסוקים אלו במקום תיקון רחל בחצות הלילה, וכן נמי אם הוא תוך חצי שעה לעמוד השחר דאין אומרים תיקון רחל, יאמר זה. וכן בארץ ישראל בשנת השמיטה שאין אומרים תיקון רחל המיוסד בקינות, יאמרו במקום תיקון רחל את המובא בעוד יוסף חי סעיף ב וכן בספרו לשון חכמים **פרשת וישלח דיני ברכות השחר** [א] ברכה של נשמה שנתת בי שיה מ"ז תיבות כמנין הוי"ה אהי"ה, כמ"ש רבינו הרש"י ז"ל, על כן לא יאמר שאתה הוא רבון כל המעשים כדכתוב בסידורים דבזה יהיה המספר יותר מן מ"ז תיבות אלא יאמר מודה אני לפניך ה' אלהי ואליה אבותי רבון כל המעשים, וצריך להפסיק מעט בין אלהי, ובין נשמה שנתת בי, שלא ישמע שהנשמה היא אלהי ח"ו, וכנ"י באבודרהם:

[ב] ברכות אלו על מנהגו של עולם נתקנו, ולכן גם החרש יברך ברכת נותן לשכוי בינה והסומא יברך פוקח עורים אע"פ שיש פלוגתא בזה, ולכן ברכת שעשה לי כל צרכי יאמר אותה האבל משום דעל מנהגו של עולם נתקנו, מלבד יוה"כ ויום ט"ב שאין אומרים אותה משום דכ"ע יחפים, כן הוא הסכמת רבינו האר"י ז"ל, ואע"פ שיש פלוגתא אין אומרים ספק ברכות להקל כנגד דברי רבינו האר"י ז"ל כי כנודע ועוד מלבד טעם הנז' איכא טעמא רבא דאין לחסר שום ברכה מברכות השחר, אע"פ שלא נתחייב בה המברך, משום דלפי

סודן של דברים ברכות אלו הם עומדים ברומא של עולם שנתקנו על המדרגות העליונות ופירצופים וספירות הקדושים, ולא דוקא על מה שנעשה למטה בעוה"ז, ופוק וצ"ל בסידור הרש"י ז"ל כמה כוונות עמוקות יש בברכות אלו: [ג] מה שאומרים לפגרים מתים. היינו כי הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתם נקראים פגרים, כי פגר הוא לשון ביטול, כמ"ש אשר פגרו מעבור וכן דפגרי רבנן וקראם מתים, היינו משום דשינה היא אחד מששים במיתה וכנ"י בסידור רב יעב"ץ ז"ל. ומ"ש הנותן לשכוי הוא התרגול היודע בינה זו והוא מלשון משכיות לבב שכתוב החמדה, סוכה ברוה"ק, וגם הוא גמטריא המלאך גבריאל הוא דבש בשם בגדא דתרגולא וכנ"י שם בסידור הנז': ומ"ש פוקח עורים כתב הרד"א ז"ל אע"י דאין האדם עיור ממש בלילה אלא סתום העין מ"מ נופל בו לשון פקחה, ע"ד דכתב ונפקחו עיניכם אע"פ שלא היו עורים:

[ד] דעת הרש"י שאם בירך זוקף כפופים לא יברך אחר כך מתיר אסורים אבל דעת העוד יוסף חי כיון שאינו מברך על הנאת עצמו אלא הנאת שאר העולם כמו אבל שמברך שעשה לי כל צרכי אף שאינו נועל מנעלים לכן יכול לברך מתיר אסורים]

[ה] [בירך סיים את הברכה במתיר אסורים זוקף כפופים שניהם יחד לא יברך שנית] [וא"ש לברך רוקע הארץ על המים לפני שעשה לי כל צרכי וכן המנהג] וא"ש לברך אשר יצר קודם אלו קודם נשמה כדי להסמיכה לאלוקי נשמה והוא על פי הקבלה ע"ש אבל אין להסמין אם לא עשה צרכיו ברכת הנותן לשכוי בינה לפני אלו קודם נשמה שמה שמבלבלים הכוונות הרמוזים בהם ומפחכים הסדר, ועל כן אם האדם יכול לסמוך אותה לברכת אשר יצר הנה מה טוב, ואם אי אפשר לו והוא מוכרח לברך ברכה זו של אלקי, יברך ואע"י דאינה סמוכה]

[ח] [ברכת שעשה לי כל צרכי לפי הקבלה מיועדת להודות למאציל העליון שאין יניקה לחיצונים מתפארת ומלכות על ידי אור החשמל הנמשך מהבינה ומונע מהחיצונים לא ינקו מהחיצונים הנמצאים ביניהם]

[ט] פשט המנהג שהנשים מברכים שלא עשני גויה שלא עשני שפחה בשם ומלכות, דלא כהגאון יעב"ץ ז"ל, ומברכים שעשני כרצוני בלא שם ומלכות, [י] [יש לברך שלא עשני גוי ולא נוסחה אחרת בברכה זו אנו מודים שיש לנו מצוות ועושים אותם בשמחה ולא כמו גוי שאין לו מצוות, ובברכת שלא עשני אשה יכוון שיש לו זקן לאפוקי מאשה שאין לה ובזה יאירו אורו הדיקנא עילאה קדישא בו]

[י] ברכת המעביר תכלי שינה האר"י דברכה זו נתקנה על סוד כמוס עכ"ז אם בשעה שהוא מברך אותה גוברת עליו השינה ומתנמנם קצת ימתין עד שתעבור שינתו לגמרי ואז יברך אותה:

[יא] כתב הרב מג"א גבי אונן לא יברך ברכות השחר אחר קבורה, אך האחרונים חלקו על המג"א ז"ל בזה משום דברכות על מנהגו של עולם נתקנו וכן לפי דעת האר"י ז"ל דעל מנהגו של עולם ואין חוששים לסב"ל במקום האר"י [יב] [דעת הגר"א שבמוצאי יו כיפור ות"ב רשאי לברך שעשה לי כל צרכי אם שם מנעלים ודעת הבן איש חי שלא יברך] דעת חזון עובדיה לברך

[יג] פירוש אל תביאני לידי חטא שלא אעבור במקום שמצוי בו מכשול לחטא ודבר שאפשר שיהיה היצה"ר מחטיו באותו דבר, ותרחקני מיצה"ר זה היצה"ר שהוא נקרא מלאך רע הוא מן הקלפיה העזרני להתרחק ממנו אבל אה"י אם היצה"ר נתגבר בו צריך הוא להלחם בו. ואמר וכף את יצרי להשתעבד לך זה יצה"ר החמרי שמתהווה מן חומר האדם שהוא מזוהמת הנפש הקשורה באדם מצד התולדה]

[יד] בבקשה הב' כתב בש"ץ שלא יוסיף על מנין י"א לשונות שהם מעזי פנים ומעוות פנים מאדם רע מיצר הרע מחבר רע משכר רע מפגע רע מעין הרע מלשון הרע מדין קשה ומבע"ד קשה בין שהוא בן ברית וכו' ותו לא שהם כנגד י"א סממני הקטורת וכו' ע"ש. והרב מנחת אהרן כלל ה' אות ז"ך כתב דמנהג העולם להוסיף עוד ככתוב במחזורים, והעצה הנכונה בזה הוא דאחר שיאמר מנין י"א הנז' יאמר וכן יהרמ"י או"א שתצילני היום ובכל יום ויום ממלשינות מעדות שקר משנאת הבריות מעלילה ממיתה משונה מחלאים רעים ממקרים רעים, נמצא בזה מזכיר מנין י"א וגם השאר לא תחסר בקשתו על הצלתו מהם ע"ש, ויפה כתב שלא תחסר לו ויחסה אשר טוב לו לבקש גם על הצלתו מאותם דברים רעים הנזכרים, ועל זה נאמר הרחב פיך ואמלאהו כי העת ראוי לכך שהוא עת רצון:

זהו הקדוש מתורגם – מלאכים והשכינה מלוים את אדם בליל שבת

ובא רָאָה, כְּשֶׁבָא אָדָם מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, הוֹלְכִים עִמּוֹ מַלְאָכִים קְדוֹשִׁים מֵצֵד זֶה, וּמַלְאָכִים מֵצֵד זֶה, וְהַשְׂכִּינָה עַל פֶּסֶם, כָּאֵם עַל הַבְּנִים. וּבִשְׁעָה הַזֹּאת (תהלים צא) וְכָל מִצְוֵת אֱלֹהִים וְכָל חֻמֵּי תוֹרָה וְכָל חֻמֵּי מִצְוֵת נְגוּ', רַק בְּעִינֵיךָ תִּבְטֵיט נְגוּ', כִּי אֵתָה ה' מְחַסֵּי נְגוּ', לֹא תִאָּנֶה אֶלֶיךָ רָעָה נְגוּ'. כֹּל זֶה, אִם הָאִישׁ יִקְנֵס לְבָבֵהוּ בְּשִׂמְחָה וְיִקְבֹּל אוֹרְחִים בְּשִׂמְחָה. וְיִכְשַׁבֶּא הַשְׂכִּינָה וְהַמַּלְאָכִים, וְיִרְאוּ גַר מֵאִיר וְשִׁלְחוּ מִתְּקוֹן, וְאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ בְּשִׂמְחָה - בְּשִׁעָה הַזֹּאת אוֹמְרֵת הַשְׂכִּינָה: זֶה שְׁלִי הוּא! (ישעיה מט) וְשִׁרְאֵל אֲשֶׁר בֶּן אֶתְפָּאָר. וְאִם לֹא - הַשְׂכִּינָה הוֹלְקֵת, וְעַמָּה הַמַּלְאָכִים, וְיִבֹא יֶצֶר הָרָע עִם צְבָאוֹתָי, וּמִתְחַבְּרִים עִמָּם, וְיֹאמְרוּ: זֶה שְׁלִי הוּא, וְיִהְיֶה צְבָאוֹת שְׁלִי! וְיִמְדֵּי שׁוֹרָה עָלָיו וּמִטְמָאֵתָּ, וְיִסְתַּלַּק י"ה מן אִישׁ וְאִשָּׁה, וְיִשְׁאָר אִשׁ עִם אִשׁ. וּמֵאֲכָלוֹ טָמֵא. וְעַל זֶה (משלי כג) וְאֵל תִּתָּן לְמִטְעָמוֹתָי שֶׁל רַע עוֹן. וְדָאִי שְׁשִׁלְחָהּ הִיא מְלָאָה קִי"א צוּא"ה. וְאֵין צוּאָה אֶלָּא יֶצֶר הָרָע, שֶׁהוּא טָמֵא.

וְעַל זֶה הָבָא לְטַהֵר מִסְּעִיִּים אוֹתוֹ. בָּא לְטָמֵא פּוֹתְחִים לוֹ. וּבֵא תִרְאָה, מַלְאָכִים קְדוֹשִׁים וְהַמַּלְאָכִים טָמֵאִים הוֹלְכִים עִם אָדָם בְּכָל מְקוֹם שְׁהוֹלֵךְ. אִם אָדָם הוּא צָדִיק, מִתְחַבְּרִים לוֹ מַלְאָכִים קְדוֹשִׁים, וְיִשְׁמְרוּ אוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם שְׁהוֹלֵךְ. זֶהוּ שְׁכִתּוֹב (תהלים צא) כִּי מַלְאָכָיו יִצְנֶה לְךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ. וְאִם לֹא - יִסְתַּלְקוּ מִמֶּנּוּ הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים, וְיִשְׁלַטוּ עָלָיו מַלְאָכִים טָמֵאִים, וּמִנְהִיגִים אוֹתוֹ לְגִיתָנָם. וּבְאִוְתָהּ שְׁעָה, (וישעיה א) קְרָאֲתִי וְאֵין עוֹנָה, בְּשַׁעַת דְּחִקּוֹ. וּבְשִׁעָה שְׁשִׁלְטָתָהּ עָלָיו רִיחַ הַטְּמָאָה, אוֹ מִתְּלָתוֹ, אוֹ שְׁוֹטֵטִים עָלָיו אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְנִיחָהּ סִכְתָּהּ בַּעַן לְ עוֹבֵר וְעוֹד מִלְּבַד טַעַם הַנְּזִי אִיכָא טַעְמָא רַבָּא דְּאִין הוֹבִית יְהִי עֵרוֹךְ לְכַבּוֹד שֶׁבֶת וְאֵין יוֹכֵה לְכָל הַבְּרֻכּוֹת וּלְמַלְאָכִים וּלְשִׁכְנֵיהָ

אמרי חז"ל: [והנה זוהי העצה היעוצה יסוד מוסד לתכלית היהדות, להיות בתמימות ומוסר עליו באהבה כל מה שבא עליו מה' יתברך - בזה הוא מסלק מעליו כל טוב, ואז הוא לחלוף של ה' יתברך וטוב לו. ובאמת את האדם הולך בתמימות ומקבל עליו באהבה כל מה שבא עליו מה' יתברך - בזה הוא מסלק מעליו כל המקטרגין ונושע מכל צרותיו. [רבינו בעל ה"שם משמואל", בנו של הגאון מסוכוטשוב בעל ה"איגלי טל"]

כותב הרמב"ם הלכות דעות פרק ג...אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד, **לפיכך לא יאכל כל שהחיד מתאוה ככלב וחמור** אלא יאכל דברים המועילים לגוף אם מרים אם מתוקים, ולא יאכל דברים הרעים לגוף אף על פי שהם מתוקים לחיך, **אומר: שאסור להנהלת הישיבה לזלזל בשום בחור. כי לעולם אין לדעת "מהיכו" יצמח גדול הדור הבא. אולי "מתפילה של אם". או "מדמעה של סבתא"**

[illegible]